

Vezane ruke

Piše:
Prof. dr Dragan
Trivan

- Smatra se da je zakonska formulacija da se detektivu "na obrazložen pisani zahtev daju podaci" imperativna, odnosno da se može tumačiti kao obavezna. Pored toga, ističe se da "obrazložen zahtev" upućuje na to da treba da se "ceni" osnovanost zahteva privatnog detektiva. S tim u vezi, postavlja se pitanje da li u ovim slučajevima postoji opasnost od široke primene "odokativne" metode

Detektivska delatnost u modernom se dobu suočava sa pitanjem pravnog osnova po kome privatni detektivi prikupljaju i obrađuju podatke o ličnosti bez njenog pristanka. Reč je o tome da je privatni detektiv ili istražitelj institut koji potiče iz anglosaksonskog pravnog sistema gde postoje privatne krivične istrage i u kome se prilikom obavljanja delatnosti mogu prikupljati, obrađivati i koristiti podaci o ličnosti bez saglasnosti i odobrenja tog lica.

S druge strane, postoji univerzalno pravo na privatnost, koje u opštem smislu obuhvata pravo na poštovanje čovekovog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske, kao i časti i ugleda. U tom kontekstu, privatni život čoveka obuhvata čitav niz

užih prava, kao što su: pravo na zaštitu podataka o ličnosti, pravo na ime i ugled, pravo na moralni i fizički integritet, pravo na poštovanje svih oblika tajnosti prepiske i slično.

Ograničavanje prava

U demokratskoj državi bilo kakvo ograničenje ljudskih prava mora biti predviđeno zakonom, što znači da odstupanje od standarda u toj oblasti mora da bude zakonito, kako ona ne bi bila u značajnijoj meri podrivena. Ograničenje tih prava se mora obrazložiti nekim od priznatih ciljeva, koji obuhvataju zaštitu prava i sloboda drugih, zaštitu poretka, javno zdravlje i moral, sprečavanje unutrašnjih sukoba i kriminala. Ta ograničenja su neophodna

i proporcionalna, a nikako proizvoljna, nepravedna, diskriminatorna ili zasnovana na iracionalnim stavovima.

Kada je reč o Republici Srbiji, članom 42. Ustava iz 2006. godine zajamčena je zaštita podataka o ličnosti. Pored toga, predviđeno je da se prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuju zakonom. U tom smislu, zabranjena je i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni, u skladu sa zakonom, osim za potrebe vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Srbije na način predviđen zakonom. Pored toga, pravo na privatnost je Ustavom zaštićeno i kroz zagarantovano jemstvo ljudskog dostojanstva, nepovredivosti fizičkog i psihičkog integriteta, stana,

tajnosti pisama i drugih sredstava komunikiranja. Najzad, svako fizičko lice, izuzev ako su podaci obrađivani u skladu sa članom 13. Zakona o zaštiti podataka o ličnosti (obrada podataka od strane organa vlasti bez pristanka lica), ima pravo da bude obavješteno o prikupljenim podacima o svojoj ličnosti, u skladu sa zakonom, kao i pravo na sudsku zaštitu zbog njihove zloupotrebe.

Podaci o ličnosti u Zakonu

Inače, prema članu 3. Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, podatak o ličnosti je svaka informacija koja se odnosi na fizičko lice, bez obzira na oblik u kome je izražena i na nosač informacije (papir, traka, film, elektronski mediji i slično), po čijem nalogu, u čije ime, odnosno za čiji račun je informacija pohranjena, datum nastanka informacije, mesto pohranjivanja informacije, način saznavanja informacije (neposredno, putem slušanja, gledanja i slično, odnosno posredno, putem uvida u dokument u kojem je informacija sadržana i slično), ili bez obzira na drugo svojstvo informacije ili podatka. U tom smislu, pod obradom podataka se podrazumeva svaka radnja preduzeta u vezi sa podacima kao što su prikupljanje, beleženje, prepisivanje, umnožavanje, kopiranje, prenošenje, pretraživanje, razvrstavanje, pohranjivanje, razdvajanje, ukrštanje, objedinjavanje, upodobljavanje, menjanje, obezbeđivanje, korišćenje, stavljanje na uvid, otkrivanje, objavljivanje, širenje, snimanje, organizovanje, čuvanje, prilagođavanje, otkrivanje putem prenosa ili na drugi način činjenje dostupnim, prikrivanje, izmeštanje i na drugi način činjenje nedostupnim, kao i sprovođenje drugih radnji u vezi sa navedenim podacima, bez obzira da li se vrši automatski, poluautomatski ili na drugi način.

Zbirka podataka je skup podataka koji se automatizovano ili neautomatizovano vode i dostupni su po ličnom, predmetnom ili drugom osnovu, nezavisno od načina na koji su pohranjeni i mesta gde se čuvaju. Rukovalac podataka je fizičko ili pravno lice, odnosno organ vlasti koji obrađuje podatke. Korisnik podatka je fizičko

ili pravno lice, odnosno organ vlasti, koji je zakonom ili po pristanku lica ovlašćen da koristi podatke. Obradivač podataka je fizičko ili pravno lice, odnosno organ vlasti, kome rukovalac na osnovu zakona ili ugovora poverava određene poslove u vezi sa obradom podataka o ličnosti.

Odredbama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti je utvrđeno da organ vlasti obrađuje podatke bez pristanka lica, ako je

Rešenja koja su sadržana u Zakonu o detektivskoj delatnosti karakteriše restriktivan odnos u pogledu mogućnosti prikupljanja i obrađivanja podataka o ličnosti, a same zakonske odredbe o tome su nedovoljno razrađene

obrada neophodna radi obavljanja poslova iz svoje nadležnosti određenih zakonom ili drugim propisom u cilju ostvarivanja interesa nacionalne ili javne bezbednosti; odbrane zemlje; sprečavanja, otkrivanja, istrage i gonjenja za krivična dela; ekonomskih, odnosno finansijskih interesa države; zaštite zdravlja i morala; zaštite prava i sloboda i drugog javnog interesa, a u drugim slučajevima na osnovu pismenog pristanka lica.

Detektivi i tajnost podataka

Rešenja koja su sadržana u Zakonu o detektivskoj delatnosti karakteriše restriktivan odnos u pogledu mogućnosti prikupljanja i obrađivanja podataka o ličnosti, a same zakonske odredbe o tome su nedovoljno razrađene. Naime, Zakon je postupanje detektiva u ovoj oblasti vezao za propise kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Tako je u članu 17. Zakona o detektivskoj delatnosti propisano da je detektiv dužan da licu od koga prikuplja podatke, na njegov

zahtev, pokaže detektivsku legitimaciju i ovlašćenje za vršenje posla, te da je obrada podataka bez pristanka dozvoljena u skladu sa propisima kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti. Takođe, ovim zakonom je predviđeno da će se detektivu odbiti davanje podataka koji su na osnovu propisa o tajnosti podataka određeni kao tajni.

Kritike koje se upućuju odredbama Zakona u vezi sa prikupljanjem podataka o ličnosti s jedne strane ističu njihovu fluidnost, odnosno ukazuju da privatni detektivi u Srbiji stiču realnu mogućnost za ozbiljne prodore u privatnost građana – što u praksi nije tako. Takođe, smatra se da je zakonska formulacija po kojoj organi državne uprave, ali i svi drugi rukovaoci zbirki podataka detektivu “na obrazložen pisani zahtev daju podatke” imperativna, odnosno da samom dikcijom po pravilu podrazumeva obavezu. S druge strane, ističe se da “obrazložen zahtev” upućuje na to da treba da se “ceni” osnovanost zahteva privatnog detektiva. S tim u vezi, postavlja se pitanje kriterijuma po kojima će “rukovaoci zbirki” (približno oko 350.000) ceniti osnovanost zahteva, odnosno da li postoji opasnost od široke primene “odokativne” metode. Najzad, ukazuje se da samim tim postoji rizik diskriminacije podnosioca “obrazloženih zahteva”, odnosno omogućavanja posebno lakog pristupa podacima za neke od njih na koruptivnoj, stranačkoj, rodbinskoj, prijateljskoj, ili nekoj drugoj osnovi.

Treba napomenuti da Zakon o detektivskoj delatnosti izričito propisuje da se podaci prikupljeni u vršenju detektivske delatnosti, odnosno poslova, mogu koristiti samo u svrhu za koju su prikupljeni i ne mogu ustupati trećim licima niti javno objavljivati, izuzev ako to nije drugačije propisano ili ugovoreno. U slučaju ispunjenja ili raskida ugovora, odnosno povlačenja pismenog pristanka, pravna lica i preduzetnici za detektivsku delatnost su obavezni da podatke iz uspostavljene zbirke podataka predaju korisniku ili da ih brišu u roku od 15 dana od dana raskida ugovora, odnosno povlačenja pristanka, a da druge podatke unište u roku od osam dana. Uz to, pravno lice, odnosno preduzetnik za detektivsku delatnost, kao i zaposleni detektiv dužni su da u skladu sa zakonom i drugim propisima kojima se uređuje tajnost podataka, čuvaju kao tajnu sve podatke koje saznaju u vršenju poslova, osim ako to nije drugačije propisano ili ugovoreno. Oni tu obavezu imaju i po prestanku obavljanja delatnosti, odnosno po prestanku radnog odnosa detektiva. Inače, pravna lica za detektivsku delatnost (preduzetnik za detektivsku delatnost) dužna su da ugovore zaključene sa korisnikom čuvaju pet godina. ■

Kritike koje se upućuju odredbama Zakona u vezi sa prikupljanjem podataka o ličnosti ističu njihovu fluidnost, odnosno ukazuju da privatni detektivi u Srbiji stiču realnu mogućnost za ozbiljne prodore u privatnost građana – što u praksi nije tako